

Različiti aspekti bezbednosti u Evroaziji i uloga NATO

Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 316.

Rusko-ukrajinskim sukobom rat se vratio na evropski kontinent i to na način koji drastično menja političke i bezbednosne tekovine na kojima su odnosi između država bili zasnovani još od kraja Hladnog rata. Ovaj rat je praćen sve većim udaljavanjem vodećih velikih sila u pogledu vizija za dalji razvoj međunarodnog poretka, ekonomskim potresima i brojnim regionalnim sukobima. Kombinacija ovih faktora zajednički ukazuje da postoje značajne mogućnosti za tektonske promene u međunarodnom sistemu. Zbornik radova „Evroazijska bezbednost posle NATO“, u izdanju Instituta za međunarodnu politiku i privredu iz Beograda i Instituta za Evropu Ruske akademije nauka iz Moskve, upravo razmatra bezbednosno-političke posledice jedne takve potencijalne tektonske promene kakvu bi predstavljala drastična izmena strukture i funkcije NATO.¹ Kako sami urednici zbornika Dušan Proroković i Ekaterina Entina (*Ekaterina Entina*) u uvodu naglašavaju, ovaj provokativni naziv može se razumeti u bukvalnom ili prenesenom značenju. Međutim, u oba slučaja, različite teme koje autori iz Srbije, Rusije, Kine, Turske, Bugarske, Mađarske i Severne Makedonije obrađuju u 14 radova ovog zbornika, navode čitaoca da na nov način promišlja o kompleksnim činiocima bezbednosti na prostoru Evroazije i ulozi NATO u njoj.

NATO predstavlja jedan od najznačajnijih faktora u bezbednosnoj strukturi Evroazije. Istoriju ovog vojnog saveza obeležava nekoliko faza – od jasne misije u suprotstavljanju Sovjetskom Savezu i Varšavskom paktu, preko preispitivanja sopstvene svrhe i potrage za novom ulogom nakon Hladnog rata, pa do pronalaska ponovne usmerenosti kroz fokus na pretnju

¹ Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023.

koju njegove članice vide u Rusiji nakon ruskog napada na Ukrajinu 2022. godine. Imajući ovu njegovu istoriju u vidu, nekoliko radova propituje budućnost NATO i nudi različite perspektive. Tako Biljana Vankovska analizira pet scenarija, koji se kreću od njegovog raspada, preko smanjene relevantnosti, statusa kvo i obnovljenog značaja, pa do transformacije u globalni savez.² Sa druge strane, Stevan Gajić naročitu pažnju posvećuje latentnom sukobu između država „stare“ i „nove“ Evrope u okviru Saveza, kao i grupisanja u manje antante i interesne međudržavne blokove, od kojih je posebno zanimljiva srpsko-mađarska linija saradnje koja izlazi van okvira samog NATO. Perspektivu iz ugla SAD, najznačajnijeg člana NATO, nude Šaranović i Pejić, obrađujući sve veći povratni fokus na pitanje klasičnog rivaliteta velikih sila u vojnoj strategiji ove države.

Region Jugoistočne Evrope, i još uže Balkana, zbog posebne važnosti u sukobu Zapada sa Rusijom ima važnu ulogu iz ugla NATO. Entina u svom radu ukazuje na rastuću konsolidaciju pozicije koju NATO ima u ovom regionu, ističući posebno poziciju Rumunije. S jedne strane, Savez osnažuje svoje vojno prisustvo u regionu, a s druge strane, ključne države članice aktivno podržavaju međupovezanost regionalnih država. Ipak, autorka smatra da neki od ključnih problema za savez ostaju pozicija Srbije, te pitanja statusa Kosova i Metohije i sve slabije funkcionalnosti Bosne i Hercegovine.³ Na tom tragu, Jakimova (*Yakimova*) se bavi slučajem Bugarske, analizirajući proces pristupanja NATO ove države i preispitujući motive i posledice koje je ova odluka imala. Odnosom NATO i Balkana bavi se i Proroković koji ovo pitanje situira u širi kontekst menjajuće strukture međunarodnog poretka. Autorov zaključak da se rešenje za region može tražiti u povezivanju izvan blokovske podele, uz garancije kako Zapada i Rusije tako i kroz uključivanje Kine i Turske, ukazuje na poseban značaj Balkana za strateško pozicioniranje svih ključnih kreatora evroazijske bezbednosti.⁴

Upravo strateško pozicioniranje nekih od tih velikih i regionalnih sila, kao što su Turska, Indija i Kina, koje usled svojih materijalnih kapaciteta, strateškog potencijala ili geografskog položaja svojim spoljnopolitičkim delovanjem suštinski utiču na stabilnost u Evroaziji, jeste tema nekoliko

² Biljana Vankovska, "The Future of NATO After the Ukraine War: The Emperor's New Clothes", in: Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 23–24.

³ Ekaterina Entina, "How is Security Transforming in Southeastern Europe?", in: Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 179.

⁴ Dušan Proroković, "NATO in the Balkans: Consequences and Perspectives", in: Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 202.

radova u zborniku. Za Tursku je jedna od prelomnih tačaka bio neuspešni pokušaj puča koji se odigrao 2016. godine. Uticaj ovog događaja, kao i sagledavanje posledica koje je imao na regionalnu bezbednosnu situaciju teme su rada Marka Parezanovića. Kok Arslan (*Kok Arslan*) posmatra ulogu Turske kao stabilizujuće sile usled njene strateške važnosti za sve tri rivalske sile – SAD, Rusiju i Kinu. Druga država koja svoju poziciju gradi u ovom kontekstu i koja je važan akter za stabilnost Evroazije jeste Indija. Birapa (*Byrappa*) analizira rastuće partnerstvo ove države i Rusije i njegovu važnost za buduću bezbednosnu dinamiku u prostoru koji autor označava kao Globalnu srednju sferu.

Pozicija Kine i njeno strateško delovanje takođe predstavlja nezaobilazni faktor za razumevanje bezbednosti Evroazije. Liu (*Liu*) i Ju (*Yu*) ukazuju na značaj koji ima kineska Globalna bezbednosna inicijativa i sa njom blisko povezan koncept održive bezbednosti, za koji autori smatraju da je ključan u savladavanju netradicionalnih bezbednosnih izazova. Mitić takođe obrađuje ovu inicijativu, kao i druge koje je Kina pokrenula – Globalnu razvojnu inicijativu i Globalnu civilizacijsku inicijativu, proučavajući na koji način kroz njih i kroz oblike multilateralne saradnje, kao što su Šangajska organizacija za saradnju i BRIKS, Peking oblikuje svoje strateško okruženje, a u svetlu sve većih izazova poput rastućeg američko-kineskog rivalstva, pretnji teritorijalnom integritetu, stabilnosti globalnih lanaca snabdevanja i drugih. Daskalovski (Daskalovski) polazi od sličnih premisa, ukazujući na sve otvoreniju konfrontaciju između američkog hegemonu i izazivača u vidu Kine i Rusije. Stavljajući ovaj rivalitet u kontekst suprotstavljenih težnji ka unipolarnosti odnosno multipolarnosti, autor izdvaja ključne stubove u kojima Kina i Rusija teže da ospore dominaciju SAD-a: institucionalno-finansijski, vojni, tehnološko-inovacioni i kulturno-ideološki.⁵

Multilateralni aspekti evroazijske bezbednosti su takođe našli svoje mesto u zborniku. Tako se Kalaj (*Kalay*) bavi ulogom regionalnih organizacija u upravljanju konfliktima i njihovim doprinosom rešavanju sukoba. Kalaj zaključuje da regionalne države uvek oseće naročite posledice jednog sukoba, te je i motiv, kapacitet i efektivnost regionalnih organizacija da doprinesu njegovom rešavanju uvek na visokom nivou. Ipak, one moraju delovati u koordinaciji i uz podršku Ujedinjenih nacija.⁶ Sa druge strane, Kostić Šulejić i Stefanović obrađuju oblast u kojoj je opšte stanje drastično nazadovalo od

⁵ Zhidas Daskalovski, "Sino-Russian Challenges to American Hegemony: Are We Moving Towards a Multipolar World Order?", in: Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 106.

⁶ Guler Kalay, "Regional cooperation as an instrument of conflict resolution and security in Eurasia", in: Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 241-242.

rata u Ukrajini, a to je kontrola naoružanja u Evropi, kako konvencionalnog tako i nuklearnog. Autori trenutnu situaciju označavaju kao krizu i nude tri scenarija za budućnost: proliferacionu krizu, stanje zamrznutih sposobnosti i izgradnju nove arhitekture kontrole naoružanja. Njihovo upozorenje da je za realizaciju trećeg scenarija ključna izgradnja poverenja među stranama jeste naročito važno.⁷

Zaključno, zbornik radova „Evroazijska bezbednost posle NATO“ predstavlja pregled raznovrsnih aspekata bezbednosti u evroazijskom prostoru, od analize buduće uloge NATO, preko strategija i pozicija pojedinih ključnih država, pa do dimenzija koje zahtevaju zajedničke napore svih aktera, kao što je pitanje kontrole naoružanja. Većini radova jeste zajedničko ukazivanje na brojne posledice rata u Ukrajini, na gotovo sve aspekte o kojima je bilo reči kao i na značaj šireg konteksta obnovljenog i otvorenog rivaliteta između velikih sila, pre svega SAD-a, Rusije i Kine, čiji međusobni odnosi usmeravaju opšte pravce razvoja evroazijske bezbednosti. Osvetljavajući nove uglove gledanja na ova i druga pitanja, radovi u ovom zborniku pružaju istraživačima zainteresovanim za pitanja bezbednosti i za prostor Evroazije pregršt razloga da im posvete svoju pažnju.

Pavle NEDIĆ

Bibliografija

Daskalovski Zhidas, “Sino-Russian Challenges to American Hegemony: Are We Moving Towards a Multipolar World Order?”, in: Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 91–111.

Entina Ekaterina, “How is Security Transforming in Southeastern Europe?”, in: Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 163–181.

Kalay Guler, “Regional cooperation as an instrument of conflict resolution and security in Eurasia”, in: Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 229–244.

⁷ Marina Kostić Šulejić & Andrej Stefanović, “European arms control in crisis – understanding the sources, Russian position and future prospects”, in: Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 309.

- Kostić Šulejić Marina & Andrej Stefanović, "European arms control in crisis – understanding the sources, Russian position and future prospects", in: Dušan Proroković and Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 285–314.
- Proroković Dušan & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023.
- Proroković Dušan, "NATO in the Balkans: Consequences and Perspectives", in: Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 183–205.
- Vankovska Biljana, "The Future of NATO After the Ukraine War: The Emperor's New Clothes", in: Dušan Proroković & Ekaterina Entina (eds.), *Eurasian Security After NATO*, Institute of International Politics and Economics, Institute of Europe of the Russian Academy of Sciences, Belgrade, 2023, 9–28.